

још једног посетица кафана – оног који долази из сеоских механа. Овакав тип истраживања заправо указује на једно неистражено поље српске културе које чека свог Батаја¹ и свог Бурдијеа, а коме ће Ходелова студија бити почетак, текст од којег се полази, али се иде и мимо и даље од њега.

Драјана Вукићевић
Филолошки факултет Универзитет у Београду
prof.vukicevic.dragana@gmail.com

UDC 821.163.41-94.09(049.32)
<https://orcid.org/0000-002-9147-5452>
Примљен: 20. новембра 2024.
Прихваћен: децембра 2024.

О РАЗВОЈНИМ ПУТЕВИМА ЛЕКСИЧКЕ СЕМАНТИКЕ

(Јасмина Грковић-Мејдор. *Студије из историјске семантике*. Сремски Карловци – Нови Сад: Издавачка књижарница Зорана Стојановића. 2023, 203 стр.)

1. Проучавање архетипске концептуализације и категоризације ванјезичке стварности, које своју еманацију налазе у структури језичких система у прошлости, али и данас, јесте једно од централних поља истраживања академика Јасмине Грковић-Мејдор, те ова публикација представља трећу у низу монографија сличног профила. Подсетимо се, 2007. године објављена је књига *Сјиси из историјске лингвистике*, а 2013. – *Историјска лингвистика*. За разлику од наведених публикација, које су улазиле и у домен теоријско-методолошких поставки, као и историјске синтаксе, књига о којој је овом приликом реч – *Студије из историјске семантике* – посвећена је анализи семантичких варијација, полисемије и различитих механизма транспозиције значења на корпусу који не подразумева само домен најширег хронолошког лука српског, словенских и индоевропских језика, него и оних из других породица уколико су у њима уочени аналогни модели. Интердисциплинарним и холистичким приступом, удруживањем филолошке и лингвистичке методологије, уз општелингвистичку утемељеност, у овој је публикацији путем когнитивно-типолошке визури осветљено неколико аспеката семантичких промена (тематски обликованих), чиме је указано како на опште законитости и језичке универзалије тако и на културно специфичне слојеве. Сагледавање историјских промена у значењском потенцијалу појединих лексичких јединица у овој је књизи сагледано у кључу неодвојиве симбиозе човекове архетипске концептуализације и категоризације ванјезичке стварности и специфичних културолошких модела, што чини да ова публикација представља изузетан допринос упоредној историјској лексикологији и семантици.

2. *Сјиси из историјске семантике* представљају збирку од дванаест одабраних и допуњених студија и научних радова изложених на конференцијама и објавље-

¹ Ходел цитира Велибора Глигорића који у *Божјим људима* препознаје нешто оријентално што је против рада и што је, додајемо врло блиско Батајевом тумачењу рада и ероса, социјалног и телесног.

них у научним часописима и зборницима радова из рецентнијег периода, при чему је важно напоменути да се неки од њих појављују први пут на српском језику. Заједнички именитељ првих осам радова, у основи, јесте (1) анализа и реконструкција језичких универзалија, насталих као последица архетипске концептуализације и категоризације појава из ванјезичке реалности, али и (2) утврђивање промена изазваних специфичним културним обрасцима појединих заједница. У питању су следећи текстови: Етимологија и историјска семантика; Словенски појам здравља (сведочанства из старословенског); Семантичко позајмљивање у стварању словенске хришћанске терминологије (стсл. *вѣра* : грч. *πίστις*); О преводилачком умећу Солунске браће: стсл. *кѣати са*; Грч. *повηρός* у старословенском преводу Јеванђеља; Чудо, днѣ и днѣо у старословенском језику; О семантичком развоју стсл. *блѣд*-; О семантичким континуантима псл. **svēt*-. У сваком од наведених радова, уз одлично одабране примере и увид у најшири спектар светске научне мисли посвећене истраживањима сличног профила, најпре се реконструишу семантички источници, тј. изходишне тачке за концептуализацију и(ли) категоризацију одабраних појмова ванјезичке стварности, а потом се расветљавају изузетно сложени и често непрозирни путеви семантичких транспозиција, заснованих на конституисању апстрактних значења по моделу метафоре и метонимије, генерализације или спецификације, или пак условљених међујезичким контактима и реализованих уз семантичко позајмљивање (нпр. приликом сусрета претхришћанске и хришћанске културе).

Почетни текст у овој целини – Етимологија и историјска семантика – посвећен је етимологији и историјској семантици као комплементарним научним дисциплинама, њиховом развоју од 19. века до данас, али и неодвојивом односу, те важности у примени достигнућа ових (и других) дисциплина у савременим дијахронјским лексиколошким и синтаксичким истраживањима. Посебна пажња обрађена је на сложен систем асоцијативних веза путем којих су иницијална значења истог архетипског семантичког изодишта ширена у наизглед (али само наизглед) неповезаним смеровима:

„Рецимо, пие. *(s)ter- ‘чврст, непомичан, укочен’ (са различитим проширењима), које је у грч. *στέρεος* сачувало и старо значење, дало је нем. *Stark* ‘јак, енергичан, озбиљан’, али и *sterben* ‘умрети’, стсл. *оустраѣти са* ‘опоравити се (после болести), оздравити’, рус. *стербнуть* ‘постати тврд, чврст; умрети’, енг. *stare* ‘гледати нетремице, зурити’. У свим овим примерима очигледне су метонимијске промене у садејству са метафоризацијом: јака и здрава особа је чврстог тела, мртац је укочен, када зуримо очи се не покрећу. Али различити асоцијативни путеви довели су притом до сасвим супротних значења, попут ‘мртав’ и ‘оздравити’.” (11)

Примењујући овакав научни приступ, ауторка у првој групи текстова открива читаоцу сложене семантичке путеве неколико одабраних појмовних концепата или лексичко-семантичких група. Тако се, на пример, анализира поимање здравља у словенској култури (где се оно заснива на концепту чврстине, тврдоће и снаге, односно чистоте или пак целине (уп. нпр. глагол исцелити), насупрот болести, која потиче од слабости и недостатка животне снаге. На сличан начин спроведена је и анализа лексичко-семантичке групе са основом *блѣд*- у старословенском језику, где је показано како је иницијална семантика ‘постати нечист, нејасан, мутан’ најпре развијена у ‘не видети јасно’ или ‘не говорити јасно’, да би након семантичке транспозиције настало ‘скренути с пута, лутати, тумарати’ (као последице лошијег вида). Све метафоричне промене у словенским језицима, закључује се, засноване су на истом механизму: ‘скренути с пута у физичком смислу’ → ‘одступити од оног што се сматра исправним стањем, радњом; грешити’. Касније, у старословенском језику,

Студије из историјске семантике академика Јасмине Грковић-Мејдор свакако то и доказују.

Проф. др Исидора Бјелаковић
Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет
Одсек за српски језик и лингвистику
isidora.bjelakovic@gmail.com

UDC 811.163.1'37(091)(049.32)
<https://orcid.org/0000-0002-6104-5224>
Примљен: 2. јануара 2025.
Прихваћен: јануара 2025.

О БРУЈАЊУ СТРУНА

Струна бруј: Зборник радова о поезији и поетици Ђорђа Нешића 2024, прир. Јован Делић, Фондација Група север/Центар за културу Плужине, Нови Сад, 2024.

Зборник радова о поезији и поетици Ђорђа Нешића *Струна бруј*, настао је обједињавањем радова дванаест књижевника који су се интересовали за његов рад и стваралаштво. У зборнику су приказани и објашњени фронтални фрагменти Нешићеве поетике, уз помоћ којих нам се отварају хоризонти нових читања, али и даје свеобухватан приказ савременог књижевног стварања плодносног ствараоца, писца, есејисте, критичара и заљубљеника у књижевност и културу. Реализатори радова уврштених у зборник су, поред уредника Јована Делића, Гојко Ђого, Бранко Летић, Будимир Дубак, Мирослав Алексић, Јелена Марићевећ Балаћ, Маријана С. Јелисавчић Карановић, Милена Ж. Кулић, Радоје Фемић, Александар Ђуковић, Милан Б. Громовић, и Жарко Миленковић. Радове заокружује текст Ђорђа Нешића под називом *Сиварносћ и поезија*. Зборник затвара селективна библиографија и белешка о писцу у реализацији Марије Ваш.

Уредник Јован Делић, по чијем огледу *Космичких струна бруј Ђорђа Нешића*, зборник носи назив, уврстио је одломак управо из овог рада, и тиме дао уводну реч зборнику. Одломак започиње истицањем космолошке поезије као ретке појаве, али уједно и ретко достојне пажње. Упркос тој тенденцији, препознаје Нешићево стваралаштво као изузетак, чиме потврђује његову вредност у оквиру савремене српске књижевности. Посебну пажњу посвећује Мирославу Алексићу, аутору говора за Нешићеву збирку *Струне* и коаутору књиге *Чекатићи сиворицеља*, која је по Делићевим речима, прекретничка књига у стваралаштву Ђорђа Нешића. Делић оцењује Алексићев критички приступ као изузетно темељан и прецизан, сматрајући га једним од најбољих тумачења Нешићеве поезије. У свом разматрању лирских песама Ђорђа Нешића истиче сложеност и дубину песничке форме, наглашавајући да је лирика изузетно осетљива за анализу. Делић упозорава да брзоплети читаоци и критичари често превиде сложеност лирских дела, не успевајући да се задрже на њиховој скривеној семантици. „Зато је преоручљиво лирику узимати 'на кашичицу', поготову када је реч о рефлексивној лирици какву пише Ђорђе Нешић“²

² Струна бруј: Зборник радова о поезији и поетици Ђорђа Нешића 2024, прир. Јован Делић, Фондација Група север/Центар за културу Плужине, Нови Сад, 2024, стр. 8. Сви даљи наводи из овог издања биће обележени бројем странице у главном тексту.